

Několik poznámek o vývoji bývalého Československa a po jeho zániku

Komunistická strana Československa začala velice dobře, pokud se týká směřování k socialismu, v době svého založení. Přestože v roce 1920 byla československá levice poražena v zápase o Lidový dům, tradiční sídlo dělnického hnutí v Praze, a současně poražena relativně zkušenou domácí buržoazií v zápase o směřování první Československé republiky k socialismu, nevyšla komunistická strana z těchto zápasů zásadně poražena. V období první republiky ve třech parlamentních volbách získala KSČ v průměru 11,2 % hlasů voličů (více než většina buržoazních stran ve volbách v roce 2017) a těsně před válečnými událostmi v roce 1939 se dařilo KSČ vytvářet širokou Národní frontu k odporu proti nastupujícímu fašismu.

Na druhé straně tyto relativní úspěchy KSČ na levici negativně ovlivnilo pozůstalé sociálnědemokratické hnutí, politicky nejbližší strany napravo od KSČ, zastupované ve volbách tradiční ČSSD. V roce 1920 měla ještě nerozdělená levice v sociálnědemokratické straně zisk 25,7 % hlasů voličů. V roce 1925 samotná ČSSD pouhých 8,9 %, v roce 1929 13,0 % a v roce 1935 12,55 % (jen o 0,3 % v průměru lépe, než KSČ ve třech srovnatelných volbách). Dominantní stranou na československé politické scéně se tímto schizmatem politicky angažovaných dělníků v Česku stala Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu, tzv. Agrární strana, jež měla po celou dobu první republiky vždy o několik málo procent více než samostatná ČSSD (cca o 3 %). Tento formální aritmetický poměr politických sil usnadňoval pravicovému vedení ČSSD zdůvodnit nutnost spolupráce s buržoazními stranami. Dokonce v roce 1935, kdy vítězem voleb se stala Sudetoněmecká strana Konráda Henleina s pouhými 15,88 % hlasů voličů, ČSSD podpořila sestavení vlády buržoazních stran s odmítnutím politické účasti ve vládě jak henleinovců, tak komunistů. V roce 1938 asistovala ČSSD i u úplného zákazu politické činnosti obou stran, jež v parlamentu představovaly zástupce politického názoru více než čtvrtiny voličů.

Na hospodářské scéně první republiky dominovala cukrovarnická lobby s Živnostenskou bankou. Tyto hospodářské síly se zasloužily o prvotní stabilitu po oddělení Československa od Rakouska-Uherska. Agrárníci provedli oddělení ČSR možná lépe, než by oddělení provedla ČSSD bez zkušených bankéřů a podnikatelů. Lokální třídní zájmy agrární lobby se dařilo spojit s maloroľníky, kteří sice početně ubývali, ale stále ještě představovali skoro třetinu chudého obyvatelstva první republiky. Kromě počátečních let 1918 a 1920 agrárníci byli dominantní silou první Československé republiky. Hospodářsky však první republika nebyla příliš úspěšná ve smyslu růstu bohatství republiky. Po první světové válce byl růst v roce 1929 vystřídán krizí a nezaměstnaností. K návratu na předchozí úroveň došlo až v roce 1937, kdy již politické směřování k válce bylo patrné v celé Evropě.

KSČ, v tomto relativně demokratickém prostředí, za čtvrtstoletí se politicky zdisciplinovala a třídně se zaměřila hlavně na antikapitalismus a antifašismus. Hodnotově se vše jevilo normální. Vůdcové KSČ nejlépe teoreticky vybavení a sebevědomě odvážní se stávali přirozenými autoritami ve značně centralizované straně. Projevoval se i značný antiintelektualismus, pod jehož tlakem byl přinucen např. Jan Šverma nedokončit studium prvorepublikového práva na Univerzitě Karlově a získat titul JUDr. Důležitější byla jeho činnosti poslance KSČ a redaktora levicových novin.

Průběh druhé světové války, především jejím vyústěním v osvobození převážné většiny území Sovětskou armádou, hodnotově značně proměnil politickou situaci Československé republiky. V jednáních o Košickém vládním programu v roce 1944 se londýnské buržoazní i moskevské komunistické vedení spolu dohodla, že budou navrhnout kandidáty do parlamentu a také že nebudou dále působit kolaborantské strany. Tím byly vyloučeny strany, které v roce 1935 měly podporu 29,47 % voličů. Nakonec byla vytvořena Národní fronta složená pouze ze šesti prvorepublikových stran, jež měly právo navrhnout budoucí kandidáty do parlamentu a vytvořily dočasný parlament do voleb 1946. Tak byl politický život ještě více zúžen na volbu něco málo přes 40 % původních prvorepublikových voličů. V politickém životě i jiných národů tehdy nic neobvyklého, ale již bylo možné předvídat extrémní přesun politiky zprava doleva.

Voliči zakázaných stran se pochopitelně v prvních volbách v roce 1946 přeskupili. Volebním výsledkem v Českých zemích byl nakonec poměr 93 mandátů KSČ, 55 mandátů Československá strana národně socialistická, 45 mandátů Československá strana lidová a jen 37 mandátů pro Československou sociální demokracii. Ostatní mandáty získaly slovenské strany, zejména Demokratická strana 43 mandátů a KSS 21 mandátů. Komunistům (KSČ+KSS) postupujícím ve shodě stačilo k nadpoloviční většině v parlamentu získat dalších 37 hlasů poslanců a ty měla ČSSD, vedená v uvedené době Zdeňkem Fierlingerem, nakloněným ke spolupráci s KSČ. Nadpoloviční většina tak nebyla nedosažitelná. Situace ANO 2011 ve volbách roku 2017 je v procentech lepší a sestavit vládu se již několik měsíců přesto nedařilo, zejména proto, že opoziční strany jen stěží jsou ochotny vstoupit do koalice s ANO. KSČ v postupu na dobytí veškeré moci ve státě koncem 40. let nepostupovala přehnaně rychle. Všude v okolních lidově demokratických zemích postupovaly vlády mnohem rychleji. Což mohlo na voliče v Česku působit dojmem serióznosti a promyšlenosti politických postojů tehdejší KSČ a současně oslabovalo ČSSD.

I tak vedení KSČ přehlédlo měnící se hodnotové poměry. Při dosahování politické moci za první předmnichovské republiky byl dán docela jasný směr pro komunistickou politiku, dosažení zásadní hlasovací většiny a přístupu ke státním pravomocem proti buržoazním stranám. V politickém světě mnoha konkurenčních politických stran buržoazního státu v zásadě nedochází k extrémnímu přechodu politiky zprava doleva. Poražená pravicová buržoazní strana se automaticky stává stranou opoziční (konkurenční) a začíná svou autoritu sbírat brzděním přehnaných potřeb nových buržoazních vládních vítězů. Tehdy, v druhé polovině 40. let, ve shodě všech účastníků, došlo ke kvalitativní proměně poměrů uvnitř politické moci. Nikdo, ani ve volbách poražené buržoazní strany, nechtěl být konkurencí socialistické budoucnosti. Byla tak vytvořena první Gottwaldova vláda, ve které bylo celé spektrum NF politicky víceméně sjednocující národ. Zmizela prakticky i formálně veškerá nominální opozice. Z nesmiřitelného boje (handrkování) politického buržoazního parlamentu se dočasně stalo místo pouhého nepolitického řízení (budování) nové společné poválečné vlasti, rovnou z centra vlády.

Pochopitelně, skryté politické úmysly byly i jiné, než jen kooperující a socializující. Buržoazie usilovala tajně o zrušení vzniklého systému NF. Komunisté a významná část sociální demokracie usilovali o prohloubení procesu socializace. Poměr skrytých politických sil byl vzácně vyrovnaný a jen politická zkušenost jednotlivých aktérů byla jazýčkem na vahách. To se vyjevilo v únoru 1948 sporem o organizační přesuny na policejním ředitelství z pera ministra vnitra Václava Noska za KSČ.

Není třeba podrobně rozebírat fakta. Stačí nám jen konstatování, že počet odstoupivších ministrů byl v únoru 1948 menší než polovina vlády a prezident Beneš celkem pochopitelně, podle prvorepublikových zvyklostí, přijal demisi a doplnění takové vlády na základě podkladů od předsedy vlády. Nikdy ani později nebyla výměna ministrů vlády prováděna prezidentem jinak. Jen někteří předsedové polistopadových vlád po částech vyměňovali větší část vlády, než Gottwald v únoru 1948.

Komunistická strana však po únorovém vítězství takřkajíc zapomněla, jak to bylo za první republiky, když trpěla celou generaci na lavici proskribované parlamentní opozice a nakonec byla i koalicí zakázána. Volby již v květnu 1948 však měly nestandardní průběh, na rozdíl od standardních voleb z roku 1946. Voličům byla předložena jednotná kandidátka Národní fronty, na které byli ti politikové, kteří vzešli vítězně z konfliktu v únoru 1948. Lidovci, socialisté, sociální demokraté, komunisté na základě dohod nejvyššího vedení Národní fronty. Části oponujícího vedení některých stran (lidové, socialistické a sociálně demokratické), které se s dohodou v Národní frontě neztotožnily, byly vytlačeny z podílu na parlamentu a prakticky i z vedení svých stran.

Výsledkem voleb bylo 86,60 % pro jednu kandidátku Národní fronty a 100 % mandátů v parlamentu pro jednotnou Národní frontu. Hlasování jen s jedinou možností výsledku je spíše referendum, než politickou soutěží kandidátů. Další kandidáti na poslance nekandidovali. 13,40 % hlasů voličů byly bílé lístky, které viditelně signalizovaly, že osmině či sedmině voličů se na této legální volbě cosi nelíbí. V porovnání s výsledky voleb v roce 2017 je 13,40 % více, než kterékoliv volební výsledky většiny parlamentních stran, kromě jediného hnutí ANO 2011. Při porovnání s výsledky prvorepublikových voleb v roce 1935 vítězství získali i druzí agrárníci - kolem 15 % hlasů. V roce 1948 se takovému skoro-vítězi s 13,40 % nedostalo politického slyšení, ani poslaneckých mandátů a to čistě z administrativně technických důvodů. Z formálně právního i ústavního hlediska bylo ale vše v pořádku, jak konstatovala ústřední volební komise sestavená Národní frontou.

Na druhé straně ekonomické výsledky nepolitického řízení státu byly z hlediska HDP docela slušné. Těm 86,6 % lidí, kteří se stali politickou součástí a základem takové referendové volební statistiky, nebylo pochopitelně nic divné. Nezaměstnanost byla od počátku poválečné obnovy nulová. V porovnání se západní Evropou něco nevídaného. Tempa růstu byla významně vyšší, než kdykoli česká buržoazní vláda byla dříve či později schopna zajistit. Jako by vývoj ekonomiky překračoval hranice všeho buržoazního, výsledek do té doby neznámý. Tyto změny byly ztotožněny s hodnotou socialismu.

Vznikající pravidla státního plánu se opírala o naturální bilancování vztahů a peníze k tomu byly připojeny jen jako kontrolní sčítací jednotka (kontrola korunou) kontrolovaná Československou národní bankou podřízenou vládě. Bylo to celkem pochopitelné. Zvnitropodnikových vztahů nevzniká žádný zisk, to je celkem známé a trvalé pravidlo ekonomiky i za kapitalismu. Způsob státního plánu a závislost podniků na tomto jednotném státním plánu vytvářely z celé republiky jakýsi jeden superpodnik. Převaha naturálního řízení byla ještě posílena cenovou kalkulací, která vycházela z přímých prvotních výrobních (materiálových a mzdových) nákladů a dalším přičítáním nepřímých správních nákladů a „spravedlivého“, relativně nízkého plánovaného podnikového zisku. Plánovaný zisk se pohyboval na úrovni pěti či deseti procent a byla i velmi nízká obchodní přírážka na maloobchod. Dále byl veškerý mimořádný zisk podniků vzniklý mimo státní plán, účetními pravidly, rozpouštěn do podnikových fondů akumulace a mzdové zainteresovanosti. Účetní

plán se uzavíral s koncem kalendářního roku a ne jako dnes až v březnu či dokonce s auditorem v červnu. Poněkud takové státní účetnictví připomínalo pozdější Agrokombinát Slušovice, jenž uzavíral běžné účetnictví podniku první pracovní den následujícího měsíce. Dokonce v prvních pounorových letech vznikla záporná inflace, tedy něco úplně opačného, než „léčení“ Klausem s překročením úrovně 50 % inflace v prvním převratovém roce a 10 % inflací následujících 6 let.

Vedle hospodářského plánu státu se rozvíjelo hospodářství šedé zóny. Nikdy sice nedosáhlo takového rozsahu jako šedá zóna za neregulovaného kapitalismu, ale relativně nepočtené vrstvy zelinářů, veksláků, někdy i umělců získávaly nadprůměrné příjmy, nejednou proti (navzdory) státnímu plánu v porovnání s disciplinovaným obyvatelstvem plnicím a překračujícím státní plán. V situaci značné nivelizaci příjmů získat nadprůměr nebylo nijak těžké. Mnohem vážnější škody však vznikaly morálně pro obyvatelstvo. Disidenti podporovaní finančně z nepřátelského Západu si žili nad poměry a nejednou se vyhýbali poctivé práci. Sociologicky se však tyto marginální jevy těžko zjišťují. Ještě v roce 1988 bylo v reprezentativním šetření registrováno 80 % názorů lidí, jež chtějí žít v socialismu, případně trochu vylepšeném.

Vraťme se ale ještě o pár let zpět. Praktická politika se postupně stávala statickou. Politická rozhodnutí vznikala bez společenské kontroly. Shora připravené sjezdy s početnou účastí delegátů nemohly kontrolu nahradit. V pozadí státního plánu se objevovalo stínové ekonomické hodnocení, vyjádřené sloganem: „Kdo nekrade (ze státního), okrádá rodinu a sám sebe.“ Opatření měnové reformy v roce 1953, které především postihlo část obyvatelstva s nadprůměrnými utajenými rezervami, umožnilo snadnější přechod na jednotnou měnu a zrušení válečného lístkového systému.

V roce 1956 byl schválen parlamentem vzešlým z voleb roku 1948 nový volební zákon. Poměrný volební systém se změnil na většinový (většinový systém byl naposledy v Česku za Rakouska-Uherska a tehdy, na začátku 20. století, byl vnímán jako nespravedlivý). Volební území bylo zákonem rozděleno na obvody pro jednoho poslance, ale na toto jedno místo nekandidovalo více kandidátů, jak je ve většinových systémech zvykem (například dnes i na Kubě), ale výhradně jeden kandidát navržený Národní frontou na jedno poslanecké místo (i na Kubě navrhuje poslance pracovní kolektivy, nikoliv centrální politické vedení). Tedy jakoby nahrazování politické volby referendem o politické volbě, uskutečněné vlastně v centru Národní fronty. Byla také zrušena možnost vhodit bílý lístek, aby nedošlo dodatečně k nějaké politicky nevhodné interpretaci volební statistiky (politické vedení se tak např. zbavovalo zpětné vazby pro efektivní řízení).

Ekonomika se do roku 1960 statisticky rozvíjela nejrychleji za celé dějiny Československa i pozdějšího Česka. Rozhodně to nebyla nějaká formální hra s čísly. I spotřební statistika obyvatelstva a světově unikátní sociální a zdravotní opatření napovídaly o pokroku v celém Československu. Nejednou byl tento trend oceněn i nezávislými mezinárodními organizacemi. Například byla odstraněna extrémní chudoba, obrna a neštovice unikátně v celosvětovém měřítku. Zvýšila se osobní spotřeba masa na obyvatele. Byla vybudována elektrifikace do poslední nejmenší vsi, dopravní obslužnost autobusy několikrát denně.

V roce 1960, již za třetího dělnického prezidenta Antonína Novotného, byl schválen zákon o socialistickém státu. Nešlo však o prohlubování marxismu v teorii a praxi, ale o jeho

nahrazování pragmatismem a voluntarismem. Pokud jde o ekonomiku, přechod od extenzivních forem práce k intenzivním, zaváděly se namísto naturálních ukazatelů tzv. upravené vlastní výkony. Tento ukazatel je podobný současné přidané hodnotě. Naturálně se však opírá o sortimentní plán, který v ukazateli plánovaného sortimentu nelze přepřítovat přes 100 % státního plánu. Klasická buržoazní ekonomie může přidanou hodnotu překračovat kdykoliv a kdekoliv, protože přidaná hodnota v buržoazním smyslu obsahuje abstraktně celý zisk a může dokonce touto abstrakcí pomáhat kamuflovat stupeň vykořisťování.

Kromě toho se rozvíjela i tržní produkce státních firem (v rozsahu několika procent podnikového výkonu), jež mohla doplňovat výrobu některých produktů mimo státní plán, které aktuálně chyběly na trhu. V družstevnictví se rozvíjela agrokombinátní družstva, která zejména v zimním období mohla zaměstnat své členy na nezemědělské produkci. Především zemědělci si od těchto opatření výrazně polepšili. Politicky se stali jednou z nejdůležitějších opor socialistického státu. Také spotřebnímu průmyslu byla v této době dána vyšší priorita a statistika spotřeby zaznamenala nebývalý růst. V oblasti finančnictví však koruna plnila dále jen úlohu sčítací jednotky různého druhu zboží. Na spoření obyvatelstva byl dán pro spořitelnu jasný plán a úroky z vkladů obyvatelstva vždy plánovitě převyšovaly velmi nízkou inflaci o několik málo procent. Kdo ze spotřebitelů by si na to stěžoval?

V roce 1967 sjezd spisovatelů otevírá diskusi o politickém vývoji. Zde se objevuje sice abstraktní, ale dost významná morální kritika některých jevů ve společnosti. Přestože v uvedené době jsou k dispozici zajímavé sociologické i politologické práce akademické fronty, politické vedení jedná nezávisle na akademické a kulturní frontě. V závěru 60. let se dopředu dostávají politikové Slovenska. Politický vizionář Alexander Dubček s relativně malými organizačními schopnostmi se stává v lednu 1968 prvním tajemníkem ÚV KSČ. Pragmatický politik, bývalý vězeň Gustáv Husák se stává prvním tajemníkem ÚV KSS. Toto politické řešení však nenašlo dostatek času k svému samostatnému zrání a bylo přerušeno vstupem spojeneckých armád do Československa v srpnu 1968. Novou situaci využil Husák a až do roku 1987 ovládl funkci generálního (dříve prvního) tajemníka ÚV KSČ. Nepřímo tak politikou a právem ovlivňoval i řešení ekonomických otázek uvedené doby.

Problémy mohly být v souvislosti s širšími mezinárodními vztahy. Ve Spojených státech amerických došlo k méně viditelnému převratu kvality kapitalismu. Soukromé finanční instituce USA objemem zisku přesáhly kolem roku 1965 objem zisku soukromých průmyslových a řemeslných odvětví. Zjednodušeně lze říci, že od tohoto data je možné všechny krize v základních odvětvích zajišťujících materiální život financovat z rezerv finančních odvětví a tato rizika v základně zhruba odstranit. Na druhé straně mohou přijít i relativně významné finanční krize, bez dopadu na politiku a preference voličů. Jen nesmí přijít krize celého systému kapitalismu. Finanční instituce vlastně otevřely cestu k post-kapitalistickým řešením, asi proto, že nebyly se základní zbožní výrobou spojeny přímo, ale jen zprostředkovaně, přes svůj zisk. Přesto ve Francii roku 1968 dochází k významné krizi celkové politiky. Politicky se tohoto střetu zmocňují anarchističtí teoretikové. I přes podporu hnutí francouzskou dělnickou třídou se daří francouzské buržoazii tuto politickou krizi překonat vlastními silami. Do historie se zapsalo jen tzv. květinové hnutí (hippies).

Pokud jde o rok 1968 u nás, od ledna 1968 do dubna 1969 se vedla teoretická diskuse o ekonomice socialistického státu - o tzv. Šikově reformě. Tato reforma směřovala i za

hranice socialismu. Její tvůrce Ota Šik po vstupu spojeneckých armád emigroval a teprve v zahraničí poukázal na antisocialistické záměry, které reformou sledoval.

V roce 1969 se zformovalo vedení s prvním tajemníkem ÚV KSČ Gustávem Husákem. Ale ani tento pragmatický politik neřešil potřebu rozšíření politického rozhodování zdola. Vyšla brožurka Poučení z krizového vývoje, která z jednostranných pozic vítězů kodifikovala budoucí vývoj. V témže roce vstoupil v účinnost také zákon o federativním uspořádání našeho státu. Jeho koncepce socialistického právního státu v zásadě jen zakonzervovala administrativní a ústavní vedoucí úlohu KSČ a formalismus v navrhování kandidátů Národní fronty.

Jednoduchý pořádek do zastaralého bilančního plánování přinesl z počátku sedmdesátých let rozvoj růstu HDP. Několik let se v ekonomice ČSSR objevovaly snahy zavádět i jiné způsoby plánování matematickými a axiomatickými metodami. V užití v praxi však narazily na pragmatismus jednotlivých hospodářských vedoucích. Když je někdo léta navyklý „strefovat“ se do bilančních plánů a případné rozdíly „ukecat“ v rámci politických struktur, vyskytnou se nemalé problémy, pokud dojde k značnému překročení bilancovaného plánu například metodou zpětného plánování (v Japonsku někdy propagované pod názvem metoda Kanban). O lokální výhody a možné rezervy nové metody jednoho plánovacího roku je druhým rokem připraví tradiční bilancování zdrojů. Někdy i samotný neinvestiční pořádek práce, přinášející úsporu snížením zmetkovitosti výroby, může být v bilančním plánu problémem. Jednorázová nižší zmetkovitost se v dalším roce stane základní normou následujícího roku. Například ministr financí Leopold Lér vymyslel dlouhodobější inovaci socialismu. Všeobecně prodloužil plánovanou dobu odpisování (snížila se významně meziročně sazba odpisování). Což formálně a bezpracně zvedlo evidované zisky podniků první rok. To se politikům dost líbilo, i když po několika málo letech to ztratilo jakýkoliv význam. Podíl odpisů v HDP je dlouhodobě určen skutečnou dobou od zařazení do vyřazení investičního prostředku, nikoliv plánovanou sazbou odpisování.

Výrazná sociální opatření na podporu rodin podstatně a pozitivně ovlivnila demografický vývoj celé generace (tzv. Husákovy děti). Z hlediska stupně politického rozhodování se však ještě více upevnilo řízení socialismu jen shora. Místo vztahu ke státu, kdy občan může činit vše, co není zákonem zakázáno, Husáková koncepce vytvořila povolovací systém, ve kterém všemu byl nadřazen zájem státu (což mnozí interpretovali jako zájem vysokých státních úředníků). Demokracie zdola byla nejednou vytvářena poněkud anarchistickým způsobem. Přestože jen některé zákony obsahovaly doušku o právech zákonu podřízených, vlády či zastupitelstva anebo podniky, celá socialistická struktura si „rozpracovávala“ zákony a nařízení do podnikových směrnic pro potřeby nižších ekonomických subjektů a vytvářela tak specifická práva lokálních vedoucích. Moc takových „podzákonných“ opatření se nejednou opírala o lokální politickou moc a souhlas lokálních politických orgánů, které si nestandardní postup před nadřízenými politickými orgány takticky obhájily (zde je možná morální zdroj okřídleného rčení dosud rezonujícího v KSČM, že naší politickou strategií je taktika).

V červnu roku 1988, pod vedením předsedy vlády Lubomíra Štrougala, došlo k závažnému zásahu do podnikového práva. V červenci 1988 nabyly účinnosti zákon o státním podniku, který v zásadě převedl podniky na formální akciové společnosti se 100 % účastí státu. Od tohoto bodu již mezi přeměnou socialistického vlastnictví na kapitalistické stála jen formální překážka, politická vůle vlády. A mohlo se z hlediska politického převratu začít

útočit přímo na vládu a politickou podstatu komunistické moci. Již v prosinci 1988 se na Škroupově náměstí v Praze 3 schází antisocialistická opozice. Navenek sice se ještě zachovávalo dekorum stabilního socialistického právního státu, ale vbrzku začínají nepovolené demonstrace nabývat na síle. Prostřednictvím bývalé Charty 77 je přes Karla Schwarzenberga z Rakouska a Františka Janoucha ze Švédska financován nelegální dovoz rozmnožovacích zařízení k letákovým kampaním opozice. Opozice dostává též videopřehrávače a natáčí klipy, jež by mohly morálně diskreditovat jednání vysokých politických autorit ČSSR. Částečně k tomuto útoku vytvořili předpoklady sami komunisté ekonomickou politikou. Jakkoliv byly zabezpečeny základní lidské potřeby pro celou širokou populaci, tak v oblasti zbytných potřeb domácí osobní výpočetní techniky a domácí osobní rozmnožovací techniky byly potřeby uspokojovány na výrazně nízkém stupni v porovnání se sousední SRN. Formálně právně bylo bráněno vlastnictví těchto laciných zařízení složitým povolovacím systémem. Trochu to bylo podobné anglickému zákonu v dobách počátků automobilismu (19. století). Aby se neplašili koně, musel před automobilem běžet běžec s praporkem.

Na podzim roku 1989 se k tomuto antisocialistickému proudu přidávají pracovníci Československé televize a spouštějí kampaň přímo proti generálnímu tajemníkovi Miloši Jakešovi, s interpretací jeho vystoupení na Červeném Hrádku. I tak byl výsledek politického převratu a odstranění politické vlády KSČ nejistý. Vznikající politicky beztvaré Občanské fórum nedisponovalo žádnými odborníky na politologii či hospodářskou politiku státu. OF demonstruje abstraktní hesla o ničím neomezené svobodě a lásce. Zásadnější význam měla až akce Mariána Čalfy, pracovníka úřadu vlády Ladislava Adamce, který měl na starosti legislativu a byl i představitelem KSČ. Ten v tajném jednání přislíbil Václavu Havlovi úspěšné hlasování o jeho zvolení prezidentem socialistické republiky v parlamentu. Právě nový generální tajemník Karel Urbánek před tímto hlasováním jednal s Havlem o zajištění stability a socialismu. Politologicky nevzdělaný Havel dal Karlu Urbánkovi všechny záruky, i když vlastně vůbec nevěděl, o čem s ním generální tajemník mluvil. A tak hlasy komunistů, až na ojedinělé výjimky, odhlasovaly zničení 40 let politické práce svých stranických předchůdců. Blahoslavení chudí duchem na obou stranách politického konfliktu, chtělo by se říct.

Avšak Havel, vzhledem ke své politologické a ekonomické nevzdělanosti, netušil, jaký vývoj bude následovat. Od počátku roku 1990 a zejména po zvolení nových vlád v červnu 1990 se začal ekonomický a politický vývoj v Česku a Slovensku rozbíhat jiným směrem. Ekonomika byla v českých zemích spojena zejména se spotřebním průmyslem. Ekonomika Slovenska, v důsledku obranných zájmů, s vojenským průmyslem a dopravou ropy z SSSR. Abstraktní politika Občanského fóra o lásce a nenávisti prezidenta Havla prakticky torpedovala vojenský průmysl Slovenska a spustila růst významné nezaměstnanosti na Slovensku.

Na podzim roku 1992 došlo k významnému uvolnění státního plánu podle dřívějších pravidel a lidé na středních pozicích řízení se vrhli na státní majetek s cílem strhnout na sebe jeho významný podíl. S postupujícím administrativním předáváním majetkových kuponů všemu dospělému obyvatelstvu (za cenu menší, než desetina tržní hodnoty) se vytvořila možnost, že každý ředitel podniku, právě náhodně dlící ve funkci, mohl získat kontrolní balík svého vlastního podniku. Málokomu se to však podařilo, protože nebyla dostatečně známá praktická stránka obchodování s takto nově vzniklým kapitálem. Částečně se vytvářely nové kapitály ze zahraničních zdrojů (Kellner, Tykač, Kožený), jejichž politickým předvojem se měla

stát ODS. Částečně se vytvářel národní kapitál (Babiš, Dědek, Kádl ve spotřebním průmyslu a zemědělství) v některých sektorech kapitálově méně náročné výroby. Podstatnou část z vytvořených investičních kuponů pro každého vykoupily neprivatizované státní banky. Vznikaly i podniky využívající nové elektronické technologie (Karel Janeček, Vít Bárta apod.).

Ceny uvolněné od administrativy centrálního cenového úřadu se výrazně „rozeběhly“ dvěma směry, nahoru a dolů. Některé podniky výrazně náhodně zbohatly. Jiné se extrémně náhodně zadlužily. Od 1. 1. 1993 došlo k poklesu zemědělské výroby a spotřební průmyslové výroby. Ideologicky motivované státní orgány, pod vedením ODS, situaci ekonomicky spíše zhoršovaly. Vzniklo několik desítek soukromých bank vedle dominujících státních bank. Původní finanční kartotéka Komerční banky, která byla vytvořena za účelem zápočtu vzájemných dluhů podniků, byla najednou přetížena dluhy vznikajícími mimo základní bankovní systém. V krátké době byla kartotéka zrušena. Okamžitě toho využily faktoringové společnosti. To, co jedna státní kartotéka dluhů zvládala za několik málo procent nákladů, faktoringové společnosti nabídly za desítky procent podílu z dluhu. Jiné řešení ale podnikům vrženým do rozbouraného trhu již nezbývalo. Bankovní úvěry na trvale se obracející zásoby, které do výše státního plánu nebyly úročeny, byly ze dne na den nominovány bankami na několik desítek procent každoročních úroků. Jen na základě těchto nešetrných zásahů vládních a bankovních úředníků do hospodaření podniků mohl být každý socialistický podnik prohlášen za neschopný samostatného hospodaření a prodán pod tržní cenou soukromému zájemci.

Ceny kapitálu před rokem 1993 byly nesrovnatelné s cenami po roce 1993. To je ale ve volném trhu normální. Jen formální ceny závazků a pohledávek číselně zůstávaly až do úplného rozvratu toho kterého podniku, respektive v úředním fondu národního jmění, evidovaném mimo běžné hospodaření státu. Vznikl tak fiktivní státní dluh ve výši přibližně bilionu korun (několika ročních objemů tehdejšího státního rozpočtu).

Po pádu ODS v roce 1997 nastoupila vláda Miloše Zemana, která byla pod tlakem nucena sanovat Klausem předlužené státní banky a později je privatizovat do zahraničních rukou většinou pod cenou a tím tak vydat český národ zahraničnímu drancování (v současnosti se vyvádí až 7 % HDP ve formě dividend do zahraničí a mnohdy do daňových rájů). Před vstupem do EU v roce 2004 byla Zemanova vláda donucena zviditelnit výsledky privatizace Václava Klause a Fond národního majetku začlenit do státní dluhové služby. Nominálně (na základě změněných pravidel) se tedy dluh zvětšoval za vlády ČSSD, i když zdrojově jej vytvářely předchozí vlády ODS.

Po roce 2002 postupně ztrácejí popularitu všechny klasické strany bývalé Národní fronty i ODS. Voliči čekali na strany s jasnou čitelností, jako byl i projekt Andreje Babiše. Mají totiž dojem, že tito bohatí lidé již budou dělat politiku nikoliv ze zjištěného zájmu, ale v národním zájmu, jen jako koníček. Iluze budí i politický projekt Piráti, který chce zapojit racionalismus výpočetní techniky do politické práce. Uvidíme!

(6. 4. 2018)